

Kertomus suurten visioiden erikoisesta maasta

Ilmari Susiluoto: Suuruuden laskuoppi. Venäläisen tietoyhteiskunnan synty ja kehitys. WSOY 2006, Helsinki. 440 s.

■ Ilmari Susiluodon kirja on kerännyt julkisuudessa kiitosta niin syvällisyydestään kuin vakuuttavan lähdepohjan konsultoimisestakin. Suurin kirjan osakseen saama yksittäinen tunnustus oli sen valinta kuuden Tieto-Finlandia -ehdokkaan joukkoon vuonna 2006. Kyseessä on ansiokas teos, joka kertoo mielenkiintoisen ja

uskottavan tarinan neuvostoliittolaisen ja venäläisen tietoyhteiskunnan kehityksestä.

Vaikka historiantutkijalle Susiluodon tarkastelutapa vaikuttaa joissain kohdissa turhankin suoraviivaiselta, ei tämä ole pelkästään negatiivinen puoli. Kirjan ansioksi on luettava se, että Susiluoto onnistuu usein tiivistämään monimutkaisia kehityskulkuja muutamaan valittuun lauseeseen. Teoksen keskeisin väite on, että yhteiskunnalliset rakenteet ovat merkittävästi hidastaneet tietoyhteiskunnan kehitystä niin Venäjällä kuin Neuvostoliitossakin. Neuvostokaudella marxismi-leninisin asema, hierarkkiset ja kankeat valtarakenteet sekä tiedonvälityksen rajoitukset, olivat esteenä. Venäjällä taloudellinen romahdus, aivovuoto ja valtiovallan kasvava pyrkimys kontrolloida tiedonvälitystä ovat hidastaneet maan siirtymistä tietoyhteiskuntaa kohden.

Kirjassa esitetty tarina on uskottava. Neuvostoliittolaiset tiedemiehet onnistuivat luomaan teoreettiset perusteet tietokoneen rakentamiselle samoihin aikoihin kuin Yhdysvalloissakin. Toisen maailmansodan jälkeen tietokoneiden strateginen merkitys korostui entisestäänkin. Laskentakapasiteettia tarvitsivat ennen kaikkea ohjusjoukot ja ydinasetta suunnitelleet fyysikot. Sotilaallisten jättiprojektien generoiman kehityksen ansiosta Neuvostoliitto saavutti pariteetin Yhdysvaltojen kanssa tietotekniikan alalla. Yhteiskunnalliset rakenteet kuitenkin asettivat rajat tälle kehitykselle. Susiluodon nasevan luonnehdinnan mukaan ”maassa, jossa kirjoituskoneet-

kin oli rekisteröity, ei voitu ajatella vapaan tiedonvälityksen sallimista”. Vuonna 1969 NKP teki kauaskantoisen päätöksen luopua tietokoneiden kehittämisestä Neuvostoliitossa. Sen sijaan ryhdyttiin kopioimaan lännestä tehtyjä tietokoneita. Seurauksena oli, että Neuvostoliitto jäi tietotekniikan alalla yhä vakavammin jälkeen. Neuvostoliiton hajotessa tietoyhteiskunta näytti vielä kaukaiselta tavoitteelta. Tulevaisuudennäkymiä heikensivät heikko taloudellinen tilanne ja parhaiden kykyjen muuttaminen ulkomaille. Uuden vuosituhannen koittaessa seurasi kuitenkin uusi ja yllättäväkin käänne: internetyhteyksien ja matkapuhelimien määrä moninkertaistui muutamassa vuodessa. Tämän kehityksen eturintamassa olivat ulkomaiset yritykset ja investoijat.

Kaikista tämän populaarisen tietokirjan merkittävistä ansioista huolimatta on siinä muutamia todella häiritseviä piirteitä. Susiluodon teos sisältää useita sellaisia arvoituksia, jotka tuskin kasvattavat tieteellisen teoksen arvoa. Useat näistä liittyvät Venäjän luonteeseen sellittämättömänä, poikkeuksellisen ja kummallisena maana. Tekstissä esiintyy myös lukuisia sellaisia väitteitä, joita on mahdotonta todistaa oikeaksi tai vääräksi. Historiantutkijan näkökulmasta katsottuna kirjan ongelmallisin piirre on todistusaineisto, ja sen käyttö. Valitettavan usein kriittinen lukija joutuu vakavasti pohtimaan Susiluodon käyttämien todisteiden ja esimerkkien painoarvoa. Joissain kohdin mieleen nousee jopa ilkeä ajatus, että tekijä on konsultoinut laa-

jaa tuttavapiiriään ja luottanut kritiikittömästi annettuihin lausuntoihin. Vaikka Susiluodolla kokemus Venäjän tutkijana ja tuntijana on vankka, ja näin ollen häneltä voi edellyttää tietämystä asioiden todellisesta laidasta, peräänkuuluttaisin

paljon huolellisempaa ja perusteellisempaa todistusaineiston analyysiä. Tässä tapauksessa tietokirjan erottaa tiedekirjasta ennen kaikkea se sangen huolettoman oloinen tapa, jolla argumentti rakennetaan todistusaineistolle. Tämä on sääli,

sillä jos kirjan väitteet perustuisivat huolellisesti eritellylle ja lähdekriittisesti käytetylle todistusaineistolle, olisi se mitä mainioin tiedekirja.

Simo Leisti